

Pojem církve *sui iuris* v současném církevním právu

Jiří Dvořáček

Je skutečností, že i když je spojení „církve *sui iuris*“ součástí platného kanonického práva už 25 let, tedy od roku 1990, kdy byl vyhlášen *Kodex kánonů východních církví* jako první skutečně východní církevní zákoník pro východní katolické církve, zdaleka nejde o pojem běžně zavedený a známý (alespoň v českém prostředí), a to nejen mezi východními katolíky na území České republiky, ale i mezi odborníky kanonisty. Autor tohoto článku se sice dlouhodobě snaží v českém prostředí poukazovat na specifika východního práva, přesto stále přetrvává zažitý zvyk nazývat východní církve pojmem „východní obřady“ nebo „řity“. To má více příčin. Jednak se stále setrvačně používá už překonaná terminologie *Kodexu kanonického práva* (CIC/1983), bez ohledu na to, že *Kodex kánonů východních církví* (CCEO) tvoří s CIC/1983 jeden právní řád katolické církve,¹ a jednak samotná obeznámenost s východním právem je v českém kanonickém prostředí nízká. Dosud neexistuje oficiální český překlad CCEO² a východní právo se jako samostatný předmět vyučuje v ČR pouze na jediné teologické fakultě.³ Mezi laiky, a to i východními katolíky, je spojení „církve *sui iuris*“ v podstatě neznámé a běžně se i mezi kanonisty nahrazuje pojmem „obřad“.

Stejně tak i na mezinárodní úrovni se o obsahu tohoto pojmu vedou stále diskuse a náhled na jeho obsahové vymezení se vzhledem k pestré realitě východních katolických církví stále vyvíjí. Autor se chce proto v následujícím článku znovu k tématu vrátit⁴ a přispět k dalšímu vy-

---

¹ Srov. apoštolskou konstituci Jana Pavla II. k promulgaci CCEO *Sacri canones*, in AAS 82 (1990): 1038.

² Stávající české překlady CCEO jsou nepřesné, nejrozsáhlejší tzv. Salvetův překlad, který je součástí i systému ASPI, pak používá dokonce místo „církve *sui iuris*“, zcela v rozporu s principy CCEO spojení „východní obřady“.

³ Z celkem pěti teologických fakult (z toho tři jsou katolické) se východní právo vyučuje jen na CMTF UP v Olomouci.

⁴ O tématu církví *sui iuris* a dělení jednotlivých východních katolických církví autor pojednal ve své monografii *Východní kanonické právo: Úvod do studia* (vydal Apoštolský exarchát v r. 2014). Protože mezitím došlo k některým změnám v počtu a struktuře vý-

jasnění pojmu církve *sui iuris* tím, že podá stručný přehled jeho vývoje, následně představí, jak jej upravuje CCEO, a nakonec jej dá do kontextu přehledu východních katolických církví, jak jej podává poslední vydání papežské ročenky *Annuario pontificio*.

1. VÝVOJ POJMU *ECCLESIA SUI IURIS*: OD MOTU PROPRIO *POSTQUAM APOSTOLICIS LITTERIS* (1952) K CCEO (1990)

Pojem *sui iuris* pro označení církevního společenství byl poprvé použit v motu proprio papeže Pia XII. *Postquam apostolicis litteris*,⁵ kde se v kánonu 303 § 1 odst. 1 namísto nyní zavedeného *Ecclesia sui iuris* používalo spojení *ritus sui iuris*. Také v následující době, v dokumentech 2. vatikánského koncilu, se pojem „ritus“ používal mj. jako synonymum pro „partikulární církve“ (ChD 23, 27, 38; OE 2, 3, 4 aj.): dekret *Orientalium Ecclesiarum* termínem „ritus“ označoval jednak způsob prožívání víry v rámci liturgie, církevní disciplíny a duchovního dědictví (OE 3), jednak jej používal jako označení pro místní (partikulární) východní církve (OE 2).⁶

Rovněž i pojem „partikulární církev“ se v dokumentech 2. vatikánského koncilu vyskytuje dvojznačně: na jedné straně se používá ve smyslu diecéze (LG 23 a ChD 11), na druhé straně pro označení větší jednotky nadřazené několika diecézím či eparchiím, které jsou spojeny stejným ritem pod jedním hierarchou (OE 2 a 3). Ze strany koncilních otců nešlo o přehlédnutí, ale v druhém případě o analogické použití, které by spolu s vhodným užitím pojmu „ritus“ zabránilo dvojznačnosti.⁷

Problematickou použitím slova „ritus“ se velmi zabývala Papežská komise pro revizi Kodexu východního kanonického práva (PCCICOR)⁸ a její práce měla vliv i na Komisi pro revizi Kodexu kanonického práva

---

chodních katolických církví i k některým novým zjištěním, považuje autor za vhodné se v tomto článku k tématu znovu podrobněji vrátit.

⁵ AAS 44 (1952): 65–150.

⁶ Ve smyslu tohoto dekretu lze tedy partikulární církev neboli obřad charakterizovat následovně: Jde o trvalá společenství věřících (kněží, mnichů, řeholníků, laiků) s týmiž svátostmi, stejnou vírou a stejným vedením, seskupených do celků spojených hierarchií, a tato společenství pak vytvářejí *partikulární církve neboli obřady*, které žijí a rozvíjejí se ve svém dědictví liturgickém, teologickém, disciplinárním a duchovním.

⁷ Srov. *Nuntia* 2 (1976): 75n.

⁸ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Orientalis Recognoscendo.

(PCCICR),⁹ nehledě na smíšenou komisi pro vytvoření základního zákona církve *Lex Ecclesiae Fundamental* (*LEF*). K vyjasnění tohoto polyvalentního pojmu „ritus“ přispěla právě fakulta kanonického práva Papežského východního institutu (PIO), která na začátku roku 1973 z pověření komise PCCICOR vypracovala projekt Norem pro zkoumání východního kanonického práva. Fakulta navrhla, že pojem ritu je potřeba znovu prozkoumat a že má být vyhrazen pouze pro liturgický význam. Dále se vyjádřila, že už není potřeba nazývat partikulární církve „rity“, protože není nebezpečí záměny mezi univerzální církví, která je jedna, a partikulárními církvemi, kterých je mnoho (srov. motu proprio *Sollicitudinem Nostram*¹⁰ nebo *Cleri sanctitati*,¹¹ které hovoří o „*Ecclesiae orientales*“, a ne o jedné východní církvi).¹² I s vědomím, že koncilní dokumenty *LG* a *ChD* používají pojem „partikulární církve“ pro diecéze, chtěla právnická fakulta PIO, aby se v budoucím východním kodexu používalo pro východní církve spojení „partikulární církve“, tak jak je dnes známo pod pojmem „církve *sui iuris*“. Tento návrh byl následně schválen i komisí PCCICOR, jež schválila základní směrnici ve smyslu, že „pojem ritu bude znovu prozkoumán a bude vytvořena nová terminologie pro pojmenování různých partikulárních církví na Východě a Západě“. ¹³ Cílem tedy bylo nalézt společný termín pro všechny partikulární církve, včetně církve latinské, aby neexistoval terminologický rozdíl mezi *CCEO* a *CIC*, jaký je mezi *OE* na jedné straně a *LG* nebo *ChD* na straně druhé.¹⁴ Ve schématu „církvní ústavy“ (*LEF*) bylo nicméně spojení „*Ecclesiae particulares*“ vyhrazeno pro diecéze, tudíž bylo potřeba znovu kriticky prozkoumat pojem „ritus“. Pro východní křesťany nebylo pak přijatelné ani označení „*Ecclesiae peculiare*s“ pro východní katolické církve, obsažené v druhém kánonu návrhu *LEF*.

Studijní komise PCCICOR pak došla k závěru, že je potřeba od sebe oddělit pojmy „ritus“ a „partikulární církev“, jak je ještě používal ekvivalentně *OE*, a pojem „ritus“ vyhradit pro označení liturgického, disciplinárního duchovního a teologického dědictví (*OE* 3) vlastního jedné

⁹ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo.

¹⁰ AAS 42 (1950): 5–120.

¹¹ AAS 49 (1957): 433–600.

¹² Srov. I. ŽUŽEK, „Le «*Ecclesiae sui iuris*» nella revisione del diritto canonico,“ in *Understanding the Eastern Code*, Roma: Pontificio Istituto Orientale, 1997, s. 96n. Srov. *Nuntia* 1 (1973): 30.

¹³ *Nuntia* 3 (1976): 7.

¹⁴ Srov. ŽUŽEK, „Le «*Ecclesiae sui iuris*»,“ s. 98.

každé „partikulární církvi“,¹⁵ tedy v podstatě ve smyslu, jak je pak převzal i platný CCEO do kánonů 27 a 28. V polovině 70. let chtěla komise PCCICOR pro jednotlivé východní církve držet označení „partikulární církve“ (nahrazující pojem ritus), zatímco pro diecéze se měl najít jiný výraz, a to „*Ecclesia singularis*“, objevující se jako označení pro diecézi v kánonu 1495 § 2 CIC/1917.¹⁶ Konkrétně šlo o návrh George Nedungatta SJ, který navrhl triádu *ecclesia universalis*, *ecclesia particularis* a *ecclesia singularis*,¹⁷ inspirovanou scholastickou triádou.¹⁸ Odmítnuty naopak byly termíny jako *ecclesia localis* a *ecclesia peculiaris* (objevují se např. v dekretu ChD 44), obojí pro označení partikulární církve, a to z důvodů, že ani jeden termín nespadá do tradiční triadické struktury univerzální – partikulární – singulární a byl by i pro východní církve těžko přijatelný. Kromě toho byl odmítnut termín *ecclesia sui iuris* pro označení partikulární církve, protože by mohl implikovat, že *ecclesia universalis* není *sui iuris*.¹⁹

To ale neodpovídalo koncilní terminologii, kde dogmatická konstituce *Lumen gentium* a dekret *Christus Dominus* hovořily o diecézích jakožto o partikulárních církvích („*Ecclesia particularis seu dioecesis*“). Z důvodu této odlišné terminologie bylo dosaženo shody mezi komisí pro revizi východního kodexu a smíšenou komisí pro základní zákon církve (LEF), že skutečně je vhodné přestat nazývat východní církve partikulárními církvemi a že je potřeba pro ně najít jiné vhodné označení. Zvolen byl název „*Ecclesiae rituales sui iuris*“.²⁰

Tímto směrem se vydal i nový kodex latinské církve, když v kánonech 111 a 112 používá právě spojení „*Ecclesiae rituales sui iuris*“. Pojem „rituální církev *sui iuris*“ tedy označuje takovou církev, kterou charakterizuje obřad v ní oficiálně používaný, jenž tuto církev vymezuje vzhledem k ostatním církvím. Její autonomii vůči ostatním církvím pak označuje ono *sui iuris*. Dalšími pojmovými znaky takové „rituální církve *sui iuris*“ jsou pak jazyk, právní vymezení, vedení a disciplína. Z tohoto pohledu pak mohou existovat i takové rituální církve, které nemají vlast-

¹⁵ Srov. *Nuntia* 3 (1976): 45. Srov. ŽUŽEK, „Le «*Ecclesiae sui iuris*»,“ s. 99.

¹⁶ Srov. *Nuntia* 9 (1979): 5, can. 1; *Nuntia* 19 (1984), can. 145.

¹⁷ *Nuntia* 2 (1976): 77n.

¹⁸ Ve scholastických manuálech (např. L. SALCEDO – C. FERNANDEZ, *Philosophiae Scholasticae Summa*, sv. I, 3. vydání, Madrid 1964, s. 115) se používá triáda *propositio universalis* („každý člověk je smrtelný“), *propositio particularis* („někteří lidé jsou Američany“) a *propositio singularis* („Petr byl římským papežem“). Cit. in *Nuntia* 2 (1976): 83.

¹⁹ *Nuntia* 2 (1976): 85n.

²⁰ Srov. *Communicationes* 2 (1977): 299. Srov. ŽUŽEK, „Le «*Ecclesiae sui iuris*»,“ s. 102.

ní právo a vlastní nezávislé vedení, mají však vlastní obřad – takovou je například italská Ambroziánská církev.²¹

Vůči pojmu „*ritualis*“ se nicméně vymezila komise PCCICOR, podle níž je nadbytečný a matoucí, protože existují různé církve *sui iuris* patřící ke stejnému ritu. Tyto církve se pak neodlišují svým ritem, ale právě tím, že jsou *sui iuris*, tedy že mají specifický status uznaný nejvyšší církevní autoritou.²² Pojem „*ritus*“ se tak během přípravných prací na novém východním kodexu ukázal jako nevhodný pro charakterizování určitého katolického společenství sdruženého kolem hierarchie a mající specifické etnicko-náboženské prvky.²³

Na základě výše řečeného je zřejmé, že spojení „*Ecclesia sui iuris*“ nevzniklo ze spojení „*ritus sui iuris*“ prostým nahrazením slova „*ritus*“ za „*Ecclesia*“, ale že vývoj byl daleko složitější.²⁴

2. SOUČASNÁ ÚPRAVA CÍRKVÍ *SUI IURIS* V CCEO

Současná definice církve *sui iuris* je obsažena v kánonu 27 CCEO a zní:

Uskupení věřících spojené s hierarchií podle právních předpisů, které jako *sui iuris* výslovně nebo mlčky uznala nejvyšší církevní autorita, se v tomto kodexu nazývá církví *sui iuris*.

Pojmové znaky církve *sui iuris* podle tohoto kánonu jsou tedy následující:

- jde o trvalé společenství věřících, nejde jen o skupinu
- hierarchie: tvoří ji jeden hierarcha nebo více hierarchů, kteří toto společenství sjednocují v jednotě víry skrze vysluhování svátostí a řízením
- právní normy: nejde tedy jen o charismatické skupiny
- uznání nejvyšší církevní autoritou výslovně nebo mlčky, za splnění uvedených tří podmínek

²¹ Srov. D. SALACHAS – L. SABBARESE, *Codificazione latina e orientale e canoni preliminari*, Città del Vaticano: Urbaniana University Press, 2003, s. 122n.

²² Srov. ŽUŽEK, „Le «*Ecclesiae sui iuris*»,“ s. 102n.

²³ Srov. *Nuntia* 28 (1989): 19.

²⁴ Srov. G. NEDUNGATT, „Churches *sui iuris* and Rites,“ in *A Guide to the Eastern Code: A Commentary on the Code of Canons of the Eastern Churches*, ed. G. Nedungatt, Rome: Pontificio Istituto Orientale, 2002, s. 104.

Tato uvedená definice církví *sui iuris* je právně-technická, tedy použita v rámci CCEO, a nelze ji chápat od něj odděleně. Spojení „*sui iuris*“ totiž není výrazem úplné autonomie těchto církví (tu mají ostatně v jisté míře i diecéze/eparchie), ale znamená uznání východních církví nejvyšší církevní autoritou podle kritérií kánonu 27 CCEO. Uvedená definice se pak vztahuje i na latinskou církev, a to na základě závaznosti kánonu 1 CCEO i pro latinskou církev.²⁵ Tím je obsahově překonána definice latinské církve jako rituální církve ve smyslu CIC/1983, a to i přesto, že tento pojem zůstává v platném latinském kodexu formálně zachován.²⁶

Byť spojení *Ecclesia sui iuris* doslova znamená autonomní církev, nezdá se vhodné je takto překládat, protože v ortodoxní kanonistice pojem „autonomní“ má obsahově jiný význam. V rámci východních nekatolických církví se totiž autonomní církve odlišují od autokefálních církví tím, že zatímco autokefální církve si může volit svou hlavu a není podřízena žádné vyšší církevní autoritě vyjma ekumenického koncilu, tak volba hlavy autonomní církve vyžaduje potvrzení od příslušné autokefální církve nebo konstantinopolského patriarchy.²⁷

Církve *sui iuris* musejí být vybaveny všeobecnou jurisdikční mocí, která je právně zcela nezávislá na ostatních církvích *sui iuris*, a tyto církve musejí být schopny aktuálně samy se řídit (mít tedy aspoň vlastního exarchu).²⁸ Je zřejmé, že nejvyšší autorita církve neuznává určité církevní společenství jako církve *sui iuris* pokaždé zvlášť, ale prostřednictvím CCEO určuje přesný právní rámec a podmínky pro jejich autonomii. Takto vymezená autonomie se pak projevuje tím, že tyto církve *sui iuris* mají schopnost samy se řídit a vydávat vlastní předpisy, tj. v souladu se

²⁵ Vyplývá to z vysvětlující poznámky Papežské rady pro výklad legislativních textů, vydané 8. prosince 2011, k závaznosti kánonu 1 CCEO i pro latinskou církev. V ní se tato Papežská rada ztotožnila s převažujícím názorem kanonistů, podle něhož výraz „*expresse*“ znamená to, že se týká latinské církve nejen explicitně, ale také implicitně, pokud tak vyplývá z textu a kontextu příslušné normy. Z této vysvětlující poznámky tedy plyne, že latinská církev je zahrnuta analogicky vždy, když CCEO používá spojení „církve *sui iuris*“, a to v kontextu vztahů mezi jednotlivými církvemi *sui iuris*. Uvedená vysvětlující poznámka není autentickou interpretací, ale jen oficiálním vysvětlením. Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO VÝKLAD LEGISLATIVNÍCH TEXTŮ, „Nota explicativa quoad can. 1 CCEO,“ in *Communicationes* 43 (2011): 315–316.

²⁶ Srov. P. V. PINTO (ed.), *Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana, 2001, s. 38n.

²⁷ Srov. G. NEDUNGATT, „Churches *sui iuris* and Rites,“ s. 99n.

²⁸ Srov. P. SZABÓ, „Osservazioni intorno allo stato giuridico della Chiesa Greco-cattolica d'Ungheria,“ *Folia Canonica*, 2001, č. 4, s. 99.

zásadou 2. vatikánského koncilu (OE 5) mají „právo a povinnost řídit se vlastními zvláštními řády“. ²⁹ Je nicméně potřeba připomenout, že zřízení určité církve nejvyšší církevní autoritou (viz příklad českého Apoštolského exarchátu) ještě neznamená její uznání za *sui iuris*.

Všechny katolické církve Východu i Západu jsou si podle dekretu OE 3 rovny důstojností a mají tatáž práva a závazky, které nezávisí na úrovni jejich právní autonomie či odlišných kompetencích jejich hierarchie. Tyto církve jsou všechny „stejně svěřeny pastýřskému vedení římského biskupa“ – a to z důvodu jejich společné apoštolské sukcese a hierarchie. Tato rovnost v právech a v důstojnosti všech církví *sui iuris* však vyplývá jen z OE 3 a není zakotvena ani v CIC/1983 ani v CCEO. Vzhledem k minoritnímu postavení východních katolických církví by tak bylo velmi žádoucí, aby zásady OE 3 byly zakotveny přímo v CCEO. ³⁰

Poté, co termíny „církev“ a „obřad“ byly v minulosti používány takřka jako synonyma, současný východní kodex je zřetelně odděluje, když pojem „ritus“ definuje v kánonu 28 § 1 jako „liturgické, teologické, duchovní a disciplinární dědictví, odlišné kulturou a tím, co souvisí s historií národů, které se vyjadřuje způsobem, jakým každá církev *sui iuris* prožívá víru“. Tyto obřady pak mají původ v jedné z tradic alexandrijské, antiochijské, arménské, chaldejské a konstantinopolské, není-li v kodexu uvedeno jinak (kán. 28 § 2 CCEO). „Ritus“ ve smyslu kán. 28 CCEO – a tedy jako kanonický, a ne liturgický pojem – tak neznamená ani komunitu věřících, ani liturgický obřad a ani tradici, ale jde o dědictví se čtyřmi složkami – liturgickou, teologickou, spirituální a disciplinární. ³¹ Jako jeho součást lze chápat i svaté kánony, jak je vypočítává 2. kánon trullského koncilu, které jsou formálně stále v platnosti pro všechny ortodoxní církve byzantského obřadu. Pro ostatní nebyzantské východní církve platí v podstatě totéž, vyjma kánonů chalcedonského a trullského koncilu, které v těchto církvích nejsou uznávány. Lze tedy říct, že disciplinární dědictví je pro všechny východní církve (katolické i nekatolické) v podstatě stejné a je tvořeno svatými kánony. Trullský kodex byl vyhlášen na ekumenickém koncilu a jako takový může být měněn jen nejvyšší církevní autoritou. ³²

²⁹ Srov. D. SALACHAS, *Istituzioni di diritto canonico delle Chiese cattoliche orientali*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 2001, s. 64n.

³⁰ Srov. G. NEDUNGATT, „Churches sui iuris and Rites,“ s. 108–110.

³¹ Srov. tamtéž, s. 110–112.

³² Srov. ŽUŽEK, „Le «Ecclesiae sui iuris»,“ s. 106.

3. JEDNOTLIVÉ KATOLICKÉ VÝCHODNÍ CÍRKVE PODLE *ANNUARIO PONTIFICIO*

Aktuální přehled východních katolických církví lze nalézt v ročence Apoštolského stolce *Annuario pontificio*, která jako polooficiální informační zdroj o katolické hierarchii pravidelně podává výčet všech katolických východních církví i s jejich vnitřní strukturou. Následující výčet těchto církví je uveden podle posledního vydání papežské ročenky *Annuario pontificio* z roku 2015, str. 1137–1139.

Patriarchální církve:

- Koptská církev
- Řecko-melchitská církev
- Maronitská církev
- Syrská církev
- Chaldejská církev
- Arménská církev

Vrchní arcibiskupství:

- Syro-malankarská církev
- Syro-malabarská církev
- Ukrajinská církev
- Rumunská církev

Metropolitních církví:

- Etiopská církev³³
- Eritrejská církev³⁴
- Ruténská církev (tvoří ji v USA Byzantská metropolitní církev v Pittsburghu, na Ukrajině Mukačevská eparchie a v České republice Apoštolský exarchát v Praze)
- Slovenská církev. Od 30. ledna 2008 se Slovenská církev, dosud sestávající z prešovské eparchie a košického exarchátu, stala metropolitní církví *sui iuris*. Zároveň ke stejnému dni došlo k zřízení řeckokatolické eparchie v Bratislavě, prešovské biskupství bylo

³³ Zde se od roku 2014 poprvé v *Annuario pontificio* objevuje termín *sui iuris*, kterým jsou přímo označeny Etiopská církev, Byzantská metropolitní církev v Pittsburghu a Slovenská metropolitní církev. Ve vydání z roku 2015 se k nim nově přidala i Eritrejská metropolitní církev *sui iuris* a od 20. 3. 2015 k nim přibyla i Maďarská metropolitní církev *sui iuris*.

³⁴ Papež ji zřídil 15. ledna 2015 jako *sui iuris* jejím oddělením od arcieparchie Addis Abeba a zahrnuje čtyři eparchie. Zdroj: <http://press.vatican.va/content/salastampa/es/bollettino/pubblico/2015/01/19/0048/00098.html> [cit. 13. 8. 2015].

povýšeno na arcibiskupství (v čele stojí arcibiskup – metropolita) a košický exarchát byl povýšen na eparchii. Pod Slovenskou církev patří podle *Annuario pontificio* ještě eparchie *Saints Cyril and Methodius of Toronto* v Kanadě.

Ostatní církve, které nepatří do tří výše uvedených kategorií:

- Albánská církev
- Běloruská církev (bez hierarchie)
- Byzantská církev v Chorvatsku a Srbsku (Chorvatsko: eparchie v Križevci, Srbsko:³⁵ apoštolský exarchát Novi Sad)
- Bulharská církev (apoštolský exarchát)
- Řecká církev (dva apoštolské exarcháty v Aténách a Istanbulu)
- Byzantská katolická církev v Itálii (dvě eparchie – Lungro a Piana degli Albanesi a územní exarchát Santa Maria di Grottaferrata)
- Makedonská církev (apoštolský exarchát Skopje)
- Ruská církev (dva apoštolské exarcháty v Rusku a čínském Charbinu)
- Maďarská církev³⁶

Dále ještě *Annuario pontificio* uvádí ordinariáty pro věřící východních katolických církví, kteří nemají svého vlastního ordináře. Jde o ordinariáty v Argentině (Buenos Aires), Rakousku (Vídeň), Brazílii (Rio de Janeiro), Francii (Paříž) a Polsku (Varšava).

Dohromady tedy je podle posledního vydání *Annuario pontificio* 23 východních katolických církví. Tyto církve *Annuario pontificio* označuje ještě jako *Ecclesiae*, nicméně v případech čtyř (nově pěti) metropolitních církví se zde od roku 2014 začíná objevovat termín *sui iuris*. Neznamená to však, že by ostatní zde uvedené církve nebyly církvemi *sui iuris*. Jde pouze o odlišení oproti metropoliím v rámci patriarchálních církví nebo vrchních arcibiskupství, kde tyto metropolie nemají status *sui iuris*, a jsou tak v čestném pořadí až za metropolie označenými *sui iuris* (tedy metropolie etiopské církve v Addis Abebě, eritrejské církvě

³⁵ Podle dekretu *Attenta norma* Kongregace pro biskupy z 19. ledna 2013 byla jurisdikce apoštolského exarchy omezena jen na věřící v Srbsku, zatímco řeckokatoličtí věřící v Černé Hoře jsou v souladu s kánónem 916 § 5 CCEO podřízeni latinskému biskupovi. Zdroj: http://it.wikipedia.org/wiki/Esarcato_apostolico_di_Serbia_e_Montenegro [cit. 13. 8. 2014].

³⁶ Maďarská církev je od 20. 3. 2015 metropolitní církví *sui iuris*. Tvoří ji metropolie v Hajdúdorog se sídlem v Debrecenu, eparchie v Miskolci, dříve exarchát, a nově zřízená eparchie Nyíregyháza. Zdroj: <http://press.vatican.va/content/salastampa/es/bollettino/pubblico/2015/03/20/0201/00454.html#PROV> [cit. 13. 8. 2015].

ve v Asmaře, ruténské církve v Pittsburghu, slovenské církve v Prešově a maďarské církve v Hajdúdorogu). S ohledem na kritéria kánonu 27 CCEO by nicméně – alespoň z hlediska jejich podřízenosti Apoštolskému stolci – byl počet církví *sui iuris* větší, než uvádí *Annuario pontificio*.³⁷ Pojmem „*Ecclesiae*“ se totiž v *Annuario pontificio* označují skupiny obřadů, v rámci nichž se však může vyskytovat více církví *sui iuris*; jinými slovy, *Annuario* dělí církve podle hlediska etnického, na rozdíl od CCEO, který dělí církve z hlediska jurisdikčního a používá spojení *Ecclesiae sui iuris*. Tento rozdílný přístup lze ilustrovat na příkladu ruténské církve, kterou podle *Annuaria* tvoří:

- metropole *sui iuris* v Pittsburghu (USA) zahrnující všechny příslušníky byzantského obřadu v USA
- eparchie v Mukačevu, která působí na území Zakarpatské Ukrajiny
- Apoštolský exarchát řeckokatolické církve v České republice, který je přímo podřízený Apoštolskému stolci

Co se týče uznání těchto církví jako *sui iuris*, zatímco u pittsburské metropole a mukačevské eparchie³⁸ nelze mít pochyb, že jde o dvě jurisdikčně na sobě nezávislé církve se statusem *sui iuris* (tím spíše, že pittsburská metropolitní církev je přímo v *Annuariu* označena jako *sui iuris*), u Apoštolského exarchátu řeckokatolické církve v České republice tomu tak zřejmě není. Jde sice o církevní jednotku se samostatnou jurisdikcí přímo podřízenou Apoštolskému stolci (exarcha má všechny pravomoci eparchiálního biskupa), neznamená to však, že se zároveň jedná o církev *sui iuris* podle kritérií kánonu 27 CCEO. Aby totiž šlo o církev *sui iuris*, musí nejvyšší církevní autorita určité společenství věřících jako takové uznat, a to aspoň implicitně. Ohledně právního postavení Apoštolského exarchátu řeckokatolické církve v České republice je nepochybné, že nejde o církev *sui iuris*, protože Apoštolský exarchát dosud nesplňuje kritéria pro její vznik, nanejvýš jde o církev *sui iuris in fieri*. Proto ani

³⁷ Papežská ročenka není oficiálním periodikem Apoštolského stolce, informuje o faktickém stavu, skutečnosti v něm uvedené tedy nelze brát jako normotvorné a nelze z nich činit závazné právní či ekleziologické závěry.

³⁸ Skutečnost, že Mukačevská eparchie je církví *sui iuris*, nebyl ze strany Apoštolského stolce oficiálně potvrzen, nicméně jde o názor odborníků z PIO. Opačně však např. G. Nedungatt v komentovaném výkladu CCEO *A Guide to the Eastern Code* uvádí např. na str. 107 a 114 v souvislosti se seznamem východních katolických církví, jak jej podává *Annuario pontificio*, dohromady 22 východních církví *sui iuris*, podle něj tedy kvalifikace *sui iuris* náleží v tomto případě jen Ruténské církvi – ta však jako *sui iuris* nebyla podle kán. 27 CCEO nikdy kanonicky uznána.

Kongregace pro východní církve nepotvrdila postavení Apoštolského exarchátu jako církve *sui iuris*, touto otázkou se tato kongregace zatím ani nezabývala. Přiznání statusu *sui iuris*³⁹ ze strany nejvyšší církevní autority by mohlo nastat například uznáním partikulárního práva Apoštolského exarchátu ze strany této kongregace. Dále si lze povšimnout, že i když je tento exarchát zřízen pro *všechny* katolíky byzantského obřadu, kteří pobývají v České republice (kritérium je tedy obřad a území),⁴⁰ přesto jej *Annuario pontificio* zařazuje pod Ruténskou církev (tedy podle kritéria etnického). Nicméně i samotné zařazení Apoštolského exarchátu pod Ruténskou církev je problematické, neboť to neodpovídá územnímu a obřadovému vymezení Apoštolského exarchátu (jde o exarchát pro věřící byzantského obřadu na území České republiky). Toto zařazení pod Ruténskou církev není podle našeho názoru zcela šťastné ani proto, že neodpovídá etnickému složení věřících Apoštolského exarchátu, naopak to navozuje dojem jurisdikční podřízenosti vůči zbylým dvěma ruténským církvím, tedy pittsburské metropolii a mukačevské eparchii. Vhodnějším by bylo uvádět v rámci *Annuaria* Apoštolský exarchát pod označením Řeckokatolická církev v České republice.⁴¹

Stejný problém jako u Ruténské církve je i u italské byzantské církve. Ani tu nelze nazvat jedinou církví *sui iuris*, neboť také u ní jde podle kánonu 27 CCEO o tři jurisdikčně samostatné jednotky (tedy o dvě eparchie a jedno územní opatství), podřízené každá zvlášť Apoštolskému stolci. Není u ní splněn ani předpoklad kánonu 174 CCEO, který vyžaduje, aby

³⁹ Podrobněji o tom autor pojedná v samostatném článku.

⁴⁰ Tedy fakticky pro řeckokatolické Slováky a Čechy, zakarpatské Rutény, kteří odešli do Čech mezi dvěma světovými válkami, a pro Ukrajince a Bělorusy, kteří pobývají aktuálně v ČR.

⁴¹ Tak to navrhuje sekretář Kongregace pro východní církve, arcibiskup Cyril Vasil' SJ; srov. C. VASIL', „Etnicità delle Chiese sui iuris e l'Annuario Pontificio,“ in L. OKULIK (ed.), *Le Chiese sui iuris: Criteri di individuazione e delimitazione*, Atti del Convegno di Studio svolto a Košice (Slovacchia) 6–7. 3. 2004, Venezia: Studium generale Marcianum, 2005, s. 107. K podobnému závěru dochází Péter Szabó, když vychází z multietnické reality Apoštolského exarchátu, kterou nelze zařadit pod žádnou zastřešující církev, jak to činí *Annuario pontificio*. Podle něj nicméně není jasné, zda jde o jurisdikčně nezávislou jednotku, nebo o exeterritoriální část jiné církve *sui iuris* (otázka by pak byla, které). Srov. P. SZABÓ, „L'attività legislativa sui iuris delle Chiese «minori» di tradizione bizantina,“ in PONTIFICIO CONSIGLIO PER I TESTI LEGISLATIVI, *Il Codice delle Chiese orientali: La storia, le legislazioni particolari, le prospettive ecumeniche*, Atti del convegno di studio tenutosi nel XX anniversario della promulgazione del Codice dei canoni delle Chiese orientali, Roma, 8–9 ottobre 2010, Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana, 2011, s. 309–311.

v čele jiných církví *sui iuris* (tedy ne v církvích patriarchálních, vrchních arcibiskupstvích nebo v metropolitních církvích) stál *jeden* hierarcha, protože má ve skutečnosti hierarchy tři.⁴² (Stejně kritérium jediného společného hierarchy také chybí u již zmíněné Ruténské církve, která opět má hierarchy tři.) Opačného názoru nicméně byl Ivan Žužek, podle něhož italo-albánská církev bezpochyby církví *sui iuris* je, neboť má podobnou strukturu jako metropolitní církev, jen jí (ještě) chybí metropolita.⁴³

Jako církev *sui iuris* pak zřejmě nelze nazvat ani církev běloruskou či albánskou, které nemají vlastní hierarchii. Smyslu kánonu 174 CCEO, který definuje ostatní církve *sui iuris*, totiž odpovídá existence vlastní exarchátní struktury nebo aspoň přítomnost vlastního exarchy. Nestačí tedy, aby šlo o hierarchu z jiné církve *sui iuris*, kterému je tato komunita svěřena. Tyto dvě církve je proto přesnější označovat jako církve *sui iuris in fieri*, tedy ve stavu zrodu, které nicméně mohou získat uznání nejvyšší církevní autoritou, a tedy status *sui iuris*, vlastní aktivitou.⁴⁴ Naopak u bulharské, makedonské a řecké církve, i když jde o apoštolské exarcháty, není mezi odborníky pochyb, že status církví *sui iuris* mají.

ZÁVĚR

Jak ukázal tento článek, v aplikaci kánonu 27 CCEO na pestrou realitu východních katolických církví je ještě mnoho nevyjasněného, což je jen důsledkem dlouhodobě hluboce zakotveného zaměňování pojmů církev, tradice a obřad. Nelze očekávat, že během relativně krátké doby od vydání prvního skutečného společného zákoníku pro všechny východní katolické církve se jeho terminologie stane obecně známou a používanou. Její (ne)používání také nic nemění na aktuálním fungování a životě těchto jednotlivých církví, jakož ani na tom, že všechny východní katolické církve požívají podle 2. vatikánského koncilu stejné důstojnosti, která nezávisí na úrovni jejich právní autonomie (OE 3) – bez ohledu na to, zda již některé východní katolické církve získaly status *sui iuris* nebo ne, a nehledě na jejich typologické zařazení, počet věřících,

⁴² Srov. I. CEFFALIA, „La Chiesa Italo-albanese, Chiesa sui iuris?“, in L. OKULIK (ed.), *Le Chiese sui iuris: Criteri di individuazione e delimitazione*, s. 193–208.

⁴³ Srov. I. ŽUŽEK, „Un Codice per una «Varietas Ecclesiarum»“, in *Understanding the Eastern Code*, Roma: Pontificio Istituto Orientale, 1997, s. 261, 264n.

⁴⁴ Srov. SZABÓ, „L'attività legislativa sui iuris“, s. 309–311.

hierarchickou strukturu nebo územní rozlohu. Přijetím a kodifikací definice církve *sui iuris*, jak ji podává kánon 27 CCEO, se však vyjadřuje úmysl nejvyššího církevního zákonodárce, který je potřeba uvádět do církevní (kanonické) praxe. Označení *sui iuris* se tak začalo od roku 2014 objevovat i v ročence Apoštolského stolce *Annuario pontificio*. Bude záležet především na Kongregaci pro východní církve, jak bude dál v přiznávání statusu *sui iuris* postupovat, na vnitřním vývoji v jednotlivých východních katolických církvích a v neposlední řadě i na akademické debatě mezi znalci východního kanonického práva.

The Notion of the Church *sui iuris* in Current Canon Law

Keywords: Oriental Canon Law; CCEO; Church *sui iuris*; Eastern Catholic Churches; *Annuario pontificio*

Abstract: This article is a further contribution to the clarification of the concept of the Church *sui iuris*. It provides a brief overview of its development from the MP *Postquam apostolicis litteris* (1952) to the valid *Code of Canons of Oriental Churches* (CCEO) of 1990 and provides an analysis of the canon 27 CCEO which defines the concept of *Ecclesia sui iuris*. The second part of the article offers an overview of the Eastern Catholic Churches, as contained in the latest edition of the Pontifical Yearbook *Annuario Pontificio*, and also briefly assesses the canonical status of the Apostolic Exarchate in the Czech Republic. The reality of the Eastern Catholic Churches is extremely diverse and still under development and consequently the application of canon 27 CCEO is not always entirely clear. All the Eastern Catholic Churches are, however, according to the Second Vatican Council, of equal dignity and enjoy the same rights (OE 3).

ICLic. et. Mgr. Jiří Dvořáček, Dr., J.C.O.
Katedra církevního práva
CMTF UP
Univerzitní 22
771 11 Olomouc
jiri.dvoracek@upol.cz